[א]מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם אמר [ב]רב כהנא מאי קרא [1]תכין לך הדרך עשה [לך] הכנה לדרך רב חמא בר חנינא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא [2]טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך אם לחטאים יורה ק"ו לצדיקים ר"ש בן לקיש פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא [3]ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו וגו' (א) [4]כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע וגו' במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהרגו את הנפש אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד לזה אין עדים ולזה אין עדים הקב"ה מזמינן לפונדק אחד זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו [ג]זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה אמר רבה בר רב הונא אמר רב הונא ואמרי לה אמר רב הונא א"ר אלעזר מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים [ד]בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו מן התורה דכתיב [5]לא תלך עמהם וכתיב [6]קום לך אתם מן הנביאים דכתיב [7]אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך (זו) תלך מן הכתובים דכתיב [8]אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן אמר רב הונא [ה]רוצח שגלה לעיר מקלט ומצאו גואל הדם והרגו פטור קסבר [ו]ולו אין משפט מות בגואל הדם הוא דכתיב מיתיבי ולו אין משפט מות ברוצח הכתוב מדבר אתה אומר ברוצח או אינו אלא בגואל הדם כשהוא אומר (ב)[9]והוא לא שונא לו מתמול שלשום הוי אומר ברוצח הכתוב מדבר הוא דאמר כי האי תנא דתניא ולו אין משפט מות בגואל הדם הכתוב מדבר אתה אומר בגואל הדם הכתוב מדבר או אינו אלא ברוצח כשהוא אומר [ז]כי לא שונא הוא לו מתמול שלשום הרי רוצח אמור הא מה אני מקיים ולו אין משפט מות בגואל הדם הכתוב מדבר תנן מוסרין לו שני ת"ח שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו מאי לאו דמתרו ביה דאי קטיל בר קטלא הוא לא כדתניא וידברו אליו דברים הראוים לו [ח]אומרים לו אל תנהג בו מנהג שופכי דמים בשגגה בא מעשה לידו ר"מ אומר הוא מדבר ע"י עצמו שנאמר [10]וזה דבר הרוצח אמרו לו הרבה שליחות עושה אמר מר בשגגה בא מעשה לידו פשיטא דאי במזיד בר גלות הוא אין והא תניא ר' יוסי בר' יהודה אומר בתחלה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין אותם משם מי שנתחייב מיתה הרגוהו שנאמר [11]ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת מי שלא נתחייב פטרוהו שנאמר [12]והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו שנא' [12]והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה רבי אומר מעצמן הן גולין כסבורין הן אחד שוגג ואחד מזיד קולטות והן אינן יודעין שבשוגג קולטות במזיד אינן קולטות א"ר אלעזר [ט]עיר שרובה רוצחים אינה קולטת שנאמר [13]ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ולא שהושוו דבריהן לדבריו וא"ר אלעזר [י]עיר שאין בה זקנים אינה קולטת דבעינן זקני העיר וליכא איתמר עיר שאין בה זקנים רבי אמי ור' אסי חד אומר קולטת וחד אומר אינה קולטת למאן דאמר אינה קולטת בעינן זקני העיר וליכא למאן דאמר קולטת מצוה בעלמא ועיר שאין בה זקנים ר' אמי ורבי אסי חד אמר נעשה בה בן סורר ומורה וחד אמר אין נעשה בה בן סורר ומורה למ"ד אין נעשה בה בן סורר ומורה בעינן [14]זקני עירו וליכא למ"ד נעשה בה בן סורר ומורה מצוה בעלמא ועיר שאין בה זקנים ר' אמי ור' אסי חד אמר מביאה עגלה ערופה וחד אמר אינה מביאה עגלה ערופה למ"ד אינה מביאה עגלה ערופה בעינן [15]זקני העיר ההיא וליכא למאן דאמר מביאה עגלה ערופה מצוה בעלמא א"ר חמא בר חנינא מפני מה נאמרה פרשת רוצחים

בלשון

מקלט היה כתוב על פרשת דרכים. בכל מקום שהיו שני דרכים מפולגים אחד פונה לעיר מקלט היה עץ תקוע באותו דרך וכתוב בו מקלט: **פתח ליה פיתחא.** כשהיה רוצה לדרוש בפרשת רוצחים היה מתחיל כן: **והאלהים אנה לידו.** זהו שאמר הכתוב כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע. משל הקדמוני היא התורה שהיא משל הקב"ה שהוא קדמונו של עולם והיא אמרה מרשעים יצא רשע והיכן אמרה והאלהים אנה לידו והיאך הקב"ה ממציא מכשול לאדם לחטוא אלא ע"י שהיו שניהם רשעים ההורג והנהרג ההורג היה חייב גלות ואין עד בדבר והוא לא גלה והנהרג היה חייב מיתה ואין עד בדבר ולא נהרג לפיכך הקב"ה מזמנן לפונדק אחד כו': **במה הכתוב מדבר.** והאלהים אנה לידו: **נופל עליו והורגו.** ויש עדים ויגלה על כרחו: **בדרך הלך.** בדרך אשר תבחר לילך: **אם ללצים.** בא אדם להתחבר: **הוא יליץ.** אין מעכבין בידו: **ומצאו גואל הדם.** בדרך (ב) בהליכתו: **בגואל הדם הכתוב מדבר.** וה"ק פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח והשיגו והכהו נפש ולא יתיירא מב"ד כי לו אין משפט מות וסוף המקרא האומר כי לא שונא הוא וגו' מוסב על לאשו פן ירדוף גואל הדם אני אומר לך להכין לו הדרך כי לא שונא היה לו ולא הרגו מדעת: **ברוצח הכתוב מדבר.** וה"ק פן ירדוף והשיגו והכהו והוא לא היה ראוי למות כי לא שונא היה להרוג ולא הרגו מדעת: **הרי רוצח אמור כו'.** שאין לו משפט מות ולא היה צריך לכתוב בשבילו ולו אין משפט מות: **הרבה שליחות עושה.** דברים שאינן נעשים ע"י האדם נעשים ומתקבלים על ידי ג)הרבה שלוחים: **פשיטא.** כיון דהוא גולה ודאי בשוגג הרג דאי במזיד הרג וכי גולה היה: ה"ג **דאי במזיד בר גלות הוא** בתמיהה: **בתחלה.** תחלת משפטן של רוצחים ועיקרו זהו אחד שוגג ואחד מזיד כו'. ויליף טעמא מקרא וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו וגו' משמע אם הורגו בכוונה ינוס וכתיב בתריה ושלחו זקני עירו וגו': **רבי אומר.** לא אמר הכתוב שיגלה אלא הוא טועה וגולה ולימדך הכתוב שיקחוהו משם ויהרגוהו: **ודבר באזני זקני העיר ההיא.** מקרא בספר יהושע: **מלוה בעלמא.** מלוה שיהו שם זקנים ומיהו כי אין בה זקנים נמי קלטה: **בבן סורר ומורה** כתיב (דברים כא) והוציאו אותו אל זקני עירו:

בלשון

והא תניא רבי יוסי בר יהודה אומר וכו'. וא"ת ואמאי לא מייתי ממלתיה דר' יוסי בר יהודה דמתני' וי"ל דמתני' איכא למימר דלאו מייתים קאמר אלא מאליהם היו גולין בשביל שהיו טועים כדקאמר רבי הכא בברייתא אבל בברייתא מוכח שפיר דמייתין קאמר מדמייתי פסוק גבי מזיד אבל דמתני' לא מייתי קרא גבי מזיד כן נראה למשי"ח ועוד נראה דע"כ בברייתא ליכא למימר דמאליהן קאמר ד)דע"כ היינו רבי: **חד** אמר מביאין עגלה ערופה. תימה דהא תנן (סוטה דף מד:) עגלה ערופה אין מודדין אלא מעיר שיש בה ב"ד וי"ל דהתם מיירי כגון דאיכא עיירות טובא ובחדא מינייהו יש ב"ד כיון דמצי לאוקומי קרא דמקיימי ליה אבל הכא מיירי כגון שאין שם ב"ד בכל העיירות הסמוכות הלכך אמרינן דמ"מ מודדין מינייהו:

אפילו

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פ"ח מהל' רוצח הלכה ה סמג עשין עו:

מט ב מיי' פ"ה מהל' תשובה הל' א ופ"ו כל הפרק ע"ש:

נ ג מיי' פ"ה מהל' רוצח הלכה ט:

נא ד מיי' שם הל' ח:

נב ה ו מיי' שם פ"ו הלכה ו:

◆

גליון הש"ס

גמ' זה שהרג במזיד נהרג. עיין סוטה דף ח ע"ב תוס' ד"ה מי:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אנה לידו וגו' זהו שאמר הכתוב כאשר יאמר משל: (ב) רש"י ד"ה ומצאו גואל הדם בדרך בהליכתו. נ"ב כלומר דאילו כבר היה בעיר מקלט ויצא חוץ לתחום ומצאו והרגו פלוגתא דתנאי היא לקמן במתני' דף יא ע"ב ובגמ' דף יב ע"א:

◆

מוסף רש"י

לזה אין עדים. לא היו עדים בכדי שיעידו, זה לא נהרג וזה לא גלה (שמות כא יג). ונפל עליו והרגו. ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו גלות (שם).

◆

רבינו חננאל

עולות שעתיד שלמה בנך להקריב על גבי המזבח תניא רבי אלעזר בן יעקב אומר מקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם שנאמר הכין לך הדרך. עשה הכנה לדרך: מרשעים יצא רשע. כגון אחד שהרג בשוגג ואחד שהרג במזיד ואין בהן עדים דימנם הקב"ה למקום אחד זה שהרג במזיד ישב תחת הסולם וזה שהרג שוגג היה יורד מן הסולם נפל עליו והרגו זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה: מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים בדרך שאדם רוצה לילך שם מוליכין אותו. מן התורה דכתיב לא תלך עמהם כיון שרצה נאמר לו קום לך אתם. מן הנביאים אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך. מן הכתובים אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן: ולו אין משפט מות בגואל [הדם] שמצא הרוצח והרגו הכתוב מדבר. (ודברו) [וידברו] אליו דברים הראויין לו אומרין להן אל תנהגו בו מנהג הרצחנים שבשגגה בא לידו. א"ר אלעזר עיר שרובה רצחנין אינה קולטת שנאמר ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ולא שהשוו דבריהם לדבריו. וכן עיר שאין בה זקנים אינה קולטת ואין נעשה בה בן סורר ומורה. וכן אינה מביאה עגלה ערופה דבעינא בה זקני העיר ההיא וליכא. מפני מה נאמר פרשת רצחנים

מסורת הש"ס

א) נ"א רב הונא, ב) [נ"ל כי לא שונא הוא לו], ג) [ומתקבלים הרבה על ידי. רש"ש], ד) נ"א דא"כ.

◆

תורה אור השלם

1. הָכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת גְּבוּל אַרְצְךָ אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל רֹצֵחַ: דברים יט ג

2. טוֹב וְיָשָׁר יְיָ עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ: תהלים כה ח

3. וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: שמות כא יג

4. כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשַׁל הַקַּדְמֹנִי מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע וְיָדִי לֹא תִהְיֶה בָּךְ: שמואל א כד יג

5. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תָאֹר אֶת הָעָם כִּי בָרוּךְ הוּא: במדבר כב יב

6. וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לֵךְ אִתָּם וְאַךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה: במדבר כב כ

7. כֹּה אָמַר יְיָ גֹּאַלְךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל מַדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ: ישעיהו מח יז

8. אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ וְלַעֲנָיִים יִתֶּן חֵן: משלי ג לד

9. פֶּן יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ כִּי יֵחַם לְבָבוֹ וְהִשִּׂיגוֹ כִּי יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִכָּהוּ נָפֶשׁ וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת כִּי לֹא שֹׂנֵא הוּא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם: דברים יט ו

10. וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם: דברים יט ד

11. וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת: דברים יט יב

12. וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: במדבר לה כה

13. וְנָס אֶל אַחַת מֵהֶעָרִים הָאֵלֶּה וְעָמַד פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר וְדִבֶּר בְּאָזְנֵי זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא אֶת דְּבָרָיו וְאָסְפוּ אֹתוֹ הָעִירָה אֲלֵיהֶם וְנָתְנוּ לוֹ מָקוֹם וְיָשַׁב עִמָּם: יהושע כ ד

14. וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל שַׁעַר מְקֹמוֹ: דברים כא יט

15. וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הֶחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעֹל: דברים כא ג